

Filistin Direnişinde AşılTendonu: Hamas-Fetih Çatışması

Buğra SARI¹

bugrasari1988@gmail.com

Öz

İsrail devleti'nin on yıllardan beridir süren politikası neticesinde Filistinlilerin elinde sadece Gazze Şeridi ve Batı Şeria bölgeleri kalmıştır. Bu durum Filistin'i coğrafi olarak ikiye bölmektedir. Filistin aynı zamanda coğrafi bölünmüşlüğünün yanı sıra siyasi olarak da iki parçaya bölünmüş vaziyettedir. Gazze Şeridi'nde Hamas kontrolü varken, Batı Şeria Fetih denetimi altındadır. Filistin direnişine yön veren bu iki örgüt uzun yıllardan beridir anlaşmazlık içinde ve hatta birbirleriyle çatışma halindedir. Böylece Filistin direnişi zayıflarken, İsrail'in pozisyonu kuvvetlenmektedir. Sonuç olarak, Filistin direnişi coğrafi ve siyasi bölünmüşlük nedeniyle gerek siyasi gerekse de askeri bakımdan sürekli zemin kaybetmektedir.

Filistin direnişi zayıfladıkça da İsrail ve müttefikleri daha rahat hareket edebilmektedir. Nitekim ABD büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınması gibi hadiseler bunun göstergesidir. Buradan hareketle, eldeki çalışma Hamas ve Fetih arasındaki çatışmayı şekillendiren faktörleri irdelemektedir. Hamas ve Fetih arasındaki anlaşmazlığın temelinde iki örgütün sahip olduğu farklı ideolojik duruşlar ve Filistin'in geleceğine dair sahip oldukları farklı vizyonlar yatmaktadır. Bununla birlikte, geçmişten günümüze İsrail ve ABD'nin Hamas ve Fetih yaklaşmasını engellemeye yönelik politikaları da iki örgüt arasındaki anlaşmazlık ve mücadeleyi derinleştirmektedir. Bu argüman minvalinde yola çıkarak, eldeki çalışma Filistin'deki coğrafi ve siyasi bölünmüşlüğün altında yatan siyasi ve ideolojik nedenleri ve bununla birlikte bölünmüşlüğü derinleştiren İsrail ve ABD politikalarını irdeleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Hamas, Fetih, Filistin Direnişi, İhvan, İsrail

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ABD, e-posta: bugrasari1988@gmail.com

Achilles Heels of the Palestinian Resistance: The Conflict between Hamas and Fatah

Abstract

Only a small piece of land that is Gaza Strip and West Bank has remained in the hands of Palestinians as a result of the ongoing policies of the State of Israel for decades. Having control on these territories, Palestine is geographically divided into two parts. Palestine today is also politically divided since Gaza Strip is controlled by Hamas and West Bank by Fatah. While weakening the Palestinian resistance and strengthening the Israeli position, these two organizations have disagreements and even conflict with each other for many years. Consequently, Palestinian resistance continuously loses ground politically and militarily. As Palestinian resistance weakens, Israel and its allies are able to implement their policies with respect to Palestinian question more freely. Recognizing Jerusalem as the capital of Israel, the decision of moving the US embassy in Israel from Tel Aviv to Jerusalem is a clear evidence of such freedom of movement. From this point, the conflict between Hamas and Fatah is an important fact undermining the effectiveness of Palestinian resistance. Therefore, this study questions the underlying reasons of the conflict between the two. It appears that their ideological differences with respect to the future of Palestine lie at the bottom of the conflict between Hamas and Fatah. In addition to this, the Israeli and US policies to obstruct Hamas-Fatah rapprochement deepen their conflict. Based on this argument, this study scrutinizes the political and ideological factors leading to the political and geographical division in Palestine together with the Israeli and US policies to deepen this division.

Keywords: *Hamas, Fatah, Palestinian Resistance, Muslim Brotherhood, Israel*

GİRİŞ

Yaklaşık 100 yıllık bir geçmişe sahip Filistin direnişi, 1967 Altı Gün Savaşı'na kadar Arap devletlerinin kontrolündeyken bu savaşın ardından temel olarak Filistinli direniş örgütleri himayesinde süregelmiştir. Bunca zamandır sürmesine rağmen zaman zaman konjonktürel kazanımlar dışında Filistin direnişinin başarılı olduğunu söylemek güçtür. Nitekim Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1947 yılında almış olduğu 181 numaralı kararı referans olarak alınırsa, bu karara göre bağımsız bir Arap devleti, bağımsız bir Yahudi devleti ve Kudüs şehrinin idaresiyle ilgili bir uluslararası denetim alanı öngörülmüştür. Ancak bugün bakıldığında Filistin topraklarında topraklarını sürekli genişleten bağımsız bir Yahudi devleti mevcutken, bağımsız bir Arap devleti halen kurulamamıştır. Bağımsız bir devlet bir yana Filistinlilerin ellerinde sadece Gazze Şeridi ve Batı Şeria bölgeleri kalmıştır. Bununla birlikte Kudüs'ün statüsüyle ilgili ihtilaflar devam etmekle birlikte Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere kimi ülkeler Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyarak elçiliklerini Kudüs'e taşımaya başlamıştır. Bu minvalde, ABD İsrail nezdinde büyükelçiliğini İsrail devletinin kuruluş yıldönümü olan 14 Mayıs 2018 tarihinde Kudüs'e taşımıştır.

100 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen Filistin direnişinin başarısız kalmasında elbette ki birçok nedenin etkisi mevcuttur. Hemen akla gelenler Arap devletleri arasındaki anlaşmazlıklar, büyük güçlerin ikircikli tutumları, İsrail devletinin uluslararası hukuku zaman zaman hiçe sayan tutumu ve Filistin direnişini yönlendiren Filistinli aktörler arasındaki çatışmaya varan rekabet gibi nedenlerdir. Bu nedenler arasından eldeki

çalışma Filistin direnişinde başat konumda olan Hamas ve Fetih örgütleri arasındaki çatışmayı irdeleyecektir. Nitekim Hamas ve Fetihuzun yıllardan beridir anlaşmazlık içinde ve birbirleriyle mücadele halindedir. Deyim yerindeyse bu durum karşımıza Filistin direnişinin aşiltendonu yani bir nevi en zayıf noktası olarak çıkmaktadır. Sonuç olarak bugün Filistin, Hamas-Fetih çatışması nedeniyle Gazze Şeridi Hamas, Batı Şeria ise Fetih denetimi altında siyasi olarak ikiye bölünmüş vaziyettedir. Bu durum hali hazırda İsrail işgali nedeniyle coğrafi olarak bölünmüş olan Filistinlilerin yaşamlarını daha zor bir duruma sokmaktadır. Zira Filistin direnişi coğrafi ve siyasi bölünmüşlük nedeniyle gerek siyasi gerekse de askeri bakımdan sürekli zemin kaybetmektedir. Böylece Filistin direnişi sürekli zayıflarken, İsrail'in pozisyonu kuvvetlenmektedir. Filistin direnişi zayıfladıkça da İsrail ve müttefikleri Filistin meselesi dâhilinde daha rahat hatta hoyrat biçimde hareket edebilmektedir. ABD büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınması gibi hadiseler bu rahat hareket imkânının son dönemlerdeki en büyük göstergesidir.

Buradan hareketle, eldeki çalışma Hamas-Fetih çatışmasının altında yatan nedenler üzerine yoğunlaşacaktır. Her şeyden önce bu iki örgüt arasındaki çatışmanın temelinde Filistin sorununun çözümü, Filistin toplumunun yapısı ve kurulacak Filistin devletinin nitelikleri gibi konulara yönelik sahip oldukları farklı vizyon ve stratejileri yatmaktadır. Bu farklı vizyon ve stratejiler çalışmanın ilk bölümünde Hamas ve Fetih'in örgütsel tarihleri ve ideolojileri minvalinde ele alınacaktır. Bununla birlikte, Hamas-Fetih çatışmasının Filistin direnişinde aşiltendonu olmasından dolayı İsrail ve ABD gibi kendi-

lerini geleneksel olarak Filistin direnişinin karşısında konumlandırılan aktörler bu iki örgüt arasındaki çatışmayı körükleyen ve derinleştiren politikalar izlemektedirler. Bu durum Hamas-Fetih çatışmasının altında yatan bir başka neden olarak çalışmanın ikinci bölümünde detaylandırılacaktır.

1.HAMAS-FETİH ÇATIŞMASINDA TARİHİ VE İDEOLOJİK FAKTÖRLER

Hamas ve Fetih örgütleri arasındaki ilişki kuruluşlarından itibaren sorunlu olarak süregelmiştir. Sorunların temelinde her şeyden önce bu iki örgütün birbirlerini Filistin siyasetini, toplumunu ve direnişini şekillendirme noktasında rakip olarak görmeleri yatmaktadır. Nitekim Fetih Filistin direnişinin seküler, demokratik sol kanadını temsil ederken, Hamas kendisini bu ideolojinin karşısında konumlandırarak Filistin direnişinde İslami kanadı temsil etmektedir. Farklı fikri temellere sahip olan bu iki örgüt Filistin siyaseti, toplumu ve direnişinde başat aktör olma güdülerine de sahip oldukları için aralarında mücadele kaçınılmaz olmuş ve bu mücadele zaman içerisinde çatışmaya dönüşmüştür. Bu minvalde, Hamas ve Fetih örgütlerinin ayrı ayrı ele alınması aralarındaki çatışmanın altında yatan tarihi ve ideolojik faktörlerin anlaşılmasını sağlayacaktır.

1.1. Fetih Örgütü: Tarihi ve İdeolojisi

Hamas'ın fikri kökenleri Fetih'ten çok daha öncesine dayansa da örgütsel manada Fetih,Hamas'a nazaran daha önce kurulmuş ve bu yönüyle Hamas'tandaha önce Filistin direnişine yön vermiş bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Fetih'in kuruluşuyla ilgili farklı anlatılar mevcut olsa da bunların ara-

sından en çok kabul göreni örgütün 1950'li yılların sonunda Yaser Arafat önderliğinde kurulduğudur (Fisher ve Bassioni, 1972: 270;Cobben, 1984: 23-24;Sayigh, 1997: 80-87). Kuruluşunun ardından 1968 yılında yayınlanan anayasası paralelinde Fetih örgütü işgalci olarak tanımladığı Siyonist devletini ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel varlığıyla birlikte yok ederek Filistin'in tam manasıyla kurtuluşunu amaçladığını ilan etmiştir (1968 Fetih Anayasası 12. madde; ayrıca bkz. Sayigh, 1997: 87;Løvlie, 2014: 107). Bu amaca ulaşmak için belirlenen strateji ise Siyonist devleti yok edilene ve Filistin'in kurtuluşu tamamlana kadar silahlı mücadele olmuştur (1968 Fetih Anayasası 19. madde;*RevolutionUntilVictory*, 1970: 4-5).

Askeri mücadeleyi ana stratejisi olarak belirleyen Fetih örgütü, Arap devletleri ve İsrail arasında gerçekleşen 1967 Altı Gün Savaşları'nın ardından Filistin direnişinde öne çıkan aktörlerden birisi olmuştur. Savaşta Arap devletleri İsrail karşısında büyük bir yenilgiye uğramış ve bu devletlerin Filistin'in silahlı direnişindeki etkileri zayıflamıştır. Hal böyleyken, Fetih, Arap ordularınının İsrail devletine karşı 1967 yenilgisini kabul etmemiş ve gerilla savaşı yürüterek İsrail'in karşı savaşıya devam etmiştir. Bu doğrultuda Fetih Ağustos-Aralık 1967 zaman diliminde Filistin topraklarındaki İsrail hedeflerine 79 saldırı gerçekleştirmiştir. Fetih'in beyanına göre bu saldırılarda 318 İsraili öldürülmüş, 13 kibutz tahrip edilmiş, 5 işbirlikçi infaz edilmiş, 2 askeri tren ve 44 araç yok edilmiş, bir silah deposu havaya uçurulmuş, 3 helikopter düşürülmüş, elektrik-su hatlarına sabotaj yapılmış ve bunların yanında Tel Aviv ve Kudüs banliyölerine roketatar saldırıları düzenlenmiştir (*PoliticalandArmedStruggle*, 1974: 31-

33). Fetih bu saldırılarla gerek Filistin içerisinde gerekse de Filistin dışında önemli bir sempati uyandırmış ve popüleritesini artırmıştır. Böylece örgüt, Filistin direnişinde önemli bir aktör olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Ancak, Fetih'i Filistin direnişinde başat aktör haline getiren hadise 21 Mart 1968 tarihinde vuku bulan Karameh Muharebesi olmuştur. Bu muharebe temel olarak Fetih'in gerilla saldırılarına karşılık vermek ve bu saldırıları önlemek isteyen İsrail ordusunun Ürdün sınırları içerisinde bulunan Fetih'e bağlı Karameh kampına düzenlediği operasyon ve Fetih'in bu saldırıya karşı yapmış olduğu direniştir. İsrail ordusu Altı Gün Savaşları'nın ardından saldırılarına devam eden Fetih'in operasyonel kabiliyetini tahrip edebilmek için yaklaşık 15,000 askerin dâhil olduğu ve bunun yanında tanklar ve zırhlı araçlarla karadan, helikopter ve uçaklarla havadan geniş çaplı bir askeri harekâta girişmiştir. Böylesine büyük bir İsrail kuvvetinin karşındaysa sadece 300 Fetih militanı mevcuttur (Cooley, 1973: 100-101). Temelde bir gerilla hareketi olduğundan dolayı düzenli bir ordu karşısında Fetih'e bağlı kuvvetlerin geri çekileceği düşünülürken, Fetih militanları Karameh kasabesindeki mevzilerini terk etmemiş ve İsrail ordusu ilerleyişi kasabada durdurulabilmiştir. Sonuç olarak İsrail ordusu ağır zayıtlar vererek geri çekilmek zorunda kalmış¹ ve bu durum Fetih tarafından İsrail'e karşı büyük bir zafer olarak ilan

edilerek İsrail'in Araplar karşısında almış olduğu ilk yenilgi şeklinde yorumlanmıştır (*Revolution Until Victory*, 1970: 11-18; *The Daily Telegraph*, 28.02.1969).

Karameh zaferi Fetih'i Arap dünyasının ve özellikle Filistinlilerinin gündeminin en üst sırasına yerleştirmiş ve bu durum örgütün askeri ve siyasi olarak güçlenmesini sağlamıştır. Zafer haberinin ardından ilk 48 saat içerisinde Arap dünyasının çeşitli yerlerinde mülteci olarak yaşayan Filistinliler ve bunların yanında Filistin direnişini Arap davası olarak gören diğer Araplar arasından 5000 kişi Fetih'e militan olmak için başvuruda bulunmuştur. Mayıs ayına gelindiğinde bu sayı sadece Mısır'da 12,000'i bulmuş ve diğer Arap devletlerinde de örgüte katılım benzer seviyelerde olmuştur. Sonuç itibarıyla 1970 yılına gelindiğinde Ürdün'de bulunan gerilla kamplarında sayıları 30,000-50,000 arasında Fetih militanı eğitim görmüştür (Sharabi, 1970: 21; Cobben, 1984: 39 ve 42). Fetih'in artan insan kaynağı paralelinde örgüte Arap dünyasından akan finansal destek de artmıştır. Böylece Fetih Filistin direnişinin Filistinli başat aktörü konumuna gelmiştir.

Fetih'e artan sempatiyle birlikte örgüt siyasi olarak daha çok kabul görmeye ve aynı zamanda örgütün fikri temelleri kitleler tarafından benimsenmeye başlamıştır. Bu noktada örgütün artan siyasi etkisini göstermesi bakımından 1968 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün Fetih kontrolüne geçmesi önemli bir göstergedir. FKÖ, 1964 yılında Arap Ligi tarafından Filistin halkının meşru temsilcisi olarak kurulmuş ve kuruluşundan itibaren Filistin direnişinde rol oynayan direniş örgütlerine şemsiye organizasyonluğu yapmıştır. FKÖ'nün Filistin halkının meşru temsilcisi olması statüsü 1974 yılında 3210

¹ Kimi kaynaklar Karameh Muharebesi'nde 20-30 İsrail askerinin öldürüldüğü ve daha fazlasının yaralandığını; Fetih'in ise 120 militan kaybettiğini belirtmektedir (bkz. Cobben, 1984: 42). Kimi başka kaynaklar İsrail'in 100 civarında asker, Fetih'in ise 150 militan kaybı olduğunu bildirmektedir (bkz. Churba, 1969: 49).

sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararıyla da teyit edilerek FKÖ'nün Filistin direnişindeki konumu küresel bir olgu haline gelmiştir. Buradan hareketle, Fetih örgütü FKÖ'ye hâkim olarak bir nevi Filistin halkının resmi temsilcisi statüsüne sahip olmuştur. Böylece Fetih'in Filistin sorununun çözümü, Filistin toplumunun yapısı ve kurulacak Filistin devletinin nitelikleri ilgili fikirleri daha görünür hale gelerek daha çabuk benimsenmeye başlamıştır.

Fetih'in ideolojisine bakıldığında karşımıza demokratik söylemelere atıf yapan, seküler-milliyetçi ve aynı zamanda devrimci çizgiyi temsil eden bir örgüt çıkmaktadır. Örgütün anayasasının temel özellikleri kısmına bakıldığında ülke içinde her türlü ayrımcılığı reddeden demokratik ve seküler bir devlet anlayışına atıf vardır. Buna göre 1968 Fetih Anayasası 13. madde şöyle kurgulanmıştır: “[Fetih] Filistin toprakları üzerinde mutlak egemenlik mülkiyet sahibi, başkenti Kudüs olan, vatandaşlarının hukuki ve eşit haklarını ırki veya dini hiçbir ayrımcılığa tabi tutmadan koruyan bağımsız demokratik bir devlet kurmayı [amaçlamaktadır].” Bunun dışında Anayasa'nın 9. maddesi de Filistin'in özgürleştirilmesi ve dini aidiyet fark etmesizin kutsal mekânların korunmasının altını çizerek Fetih ideolojisi içerisindeki seküler anlayışı işaret etmektedir.

Fetih Anayasası'nda üstü kapalı ima edilen seküler anlayış Fetih delegasyonunun II. Uluslararası Arap Halkına Destek Konferansı (the Second International Conference in Support of the Arab Peoples)'nda yaptığı konuşmada açıkça ortaya konmuştur. Buna göre Fetih delegasyonu şunları söylemiştir (*Adress by the Al-Fateh Delegation*, 1969: 5): “Bizler bugün, yarının yeni Filistin'ini yaratmak

için savaşıyoruz: İçerisinde Hıristiyanları, Müslümanların ve Yahudilerin ibadet edeceği, çalışacağı, barış içinde yaşayacağı ve eşit haklardan yararlanacağı terakkiperver, demokratik, seküler bir Filistin.”

Öte yandan, özellikle 1979 İran İslam Devrimi'nin ardından Ortadoğu'da yükselen İslamcılık dalgası ve I. İntifada sırasında Filistin direnişinde Hamas adıyla ortaya çıkan İslami eksen, Fetih'in önüne ideolojik bir meydan okuma olarak çıkmıştır. Nitekim II. İntifada'nın başlamasından önce Filistin'de yapılan bir araştırma Kasım 1997-Mart 1999 tarihleri arasında Fetih taraftarlarının %87,6'sının İslam'ın Filistin toplum yaşantısında asli bir rol oynaması ve %80'inin kurulacak Filistin devletinin şeriatla yönetilmesi gerektiğini düşündüğünü ortaya koymuştur (Zelkowitz, 2008). Seküler ve demokratik sol çizgide söylemler üzerine kendisini inşa etmiş olan Fetih karşı karşıya kaldığı meydan okumaya fikri minvalde pragmatik bir tavır takınarak karşılık vermeye çalışmış ve kutsal topraklar, şehitlik ve cihat gibi İslami söylem ve sembolleri örgüt ideolojisi içerisine zerk etmiştir. Bunun en çarpıcı örneği olarak daha önceleri İsrail'e karşı mücadeleyi anti-kolonyal ve devrimci bir düşünce temelinde meşrulaştıran Arafat, Hac suresi 39. ve 40. ayetlerinden² alıntı yaparak savaşmak için

² Hac suresi 39. ayet: “Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselerin karşı koyup savaşmasına izin verilmiştir. Allah onlara yardım etmeğe elbette Kadir'dir” (*Kur'an-ı Kerim Diyanet Meali*22:39).

Hac suresi 40. ayet: “Onlar haksız yere ve ‘Rabbimiz Allah'tır’ dediler diye yurtlarından çıkarılmışlardır. Allah insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılıp giderdi. And olsun ki, Allah'a yardım edenlere O da yardım eder. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür” (*Kur'an-ı Kerim Diyanet Meali*22:40).

izni Allah'tan aldıklarını vurgulamaya başlamıştır. Arafat bunun yanı sıra şehitlikle ilgili Tevbe suresi 111. ayete de atıflar yaparak taraftarlarını motive etme yoluna gitmiştir.³

Daha sonra Fetih sadece söylem düzeyinde değil yazılı belgelerinde de dini vurguları kullanmaya başlamıştır. Örneğin 1988 yılında Fetih kontrolündeki FKÖ'nün yasama organı Filistin Ulusal Konseyi tarafından yayımlanan Filistin Bağımsızlık Deklarasyonu, Fetih'in devrimci sol tonu ağır basan önceki metinlerinden farklı olarak besmeleyle başlatılıp, "en doğrusunu çok yüce ve büyük olan Allah söyledi" anlamına gelen Sadakallahu-lAliyyü'l Azim diyerek bitirilmiştir (1988 Filistin Bağımsızlık Deklarasyonu). Bununla birlikte Fetih kontrolündeki Filistin Otoritesi tarafından 2003 yılında geçici anayasa niteliğinde ilan edilen Filistin Temel Yasası, Fetih ideolojisinde yükselen İslamleşmeyi gösteren diğer bir resmi belgedir. Buna göre, Filistin devletinin resmi dini İslam'dır ve İslami şeriat ilkeleri yasama faaliyetlerinin temelini oluşturacaktır (2003 Filistin Temel Yasası 4. madde). Ayrıca, şeriat yasalarınca düzenlenen meselelerle birlikte şahısların kişisel statüleriyle ilgili meseleler Şeriat yargı alanında ve dini mahkemelerce düzenlenecektir (2003 Filistin Temel Yasası 101. madde).

Sonuç olarak, Fetih tarihi bakımdan uzun yıllar boyu Filistin direnişini sürükleyen hatta direnişin tek kayda değer aktörü

³Tevbe suresi 111. ayet: "Allah şüphesiz, Allah yolunda savaşıp, öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını Tevrat, İncil ve Kuran'da söz verilmiş bir hak olarak cennete karşılık satın almıştır. Verdiği sözü Allah'tan daha çok tutan kim vardır? Öyleyse, yaptığımız alışverişe sevinin; bu büyük başarıdır" (*Kur'an-ı Kerim Diyanet Meali*9:111).

olmuştur. Bu durum Fetih'esadece bir direniş örgütü olmanın ötesinde önemli bir misyon yüklemiştir. Nitekim direnişi yönlendiren aktör olarak Fetih'in temsil ettiği fikirler doğrudan İsrail'e karşı mücadele tarzını, Filistin toplumunun yapısını ve gelecekte kurulması amaçlanan Filistin devletinin niteliklerini belirleme noktasında önemli bir referans noktası olmuştur. Bundan dolayı, Filistin direnişine, toplum yapısına ve devlete dair farklı görüşlere sahip ve Fetih'e alternatif olma minvalinde toplumsal destek bulan diğer örgütler öncelikle Fetih ve sahip olduğu ideolojik temelleri hedef almıştır. Buradan hareketle, resmi olarak I. İntifada sırasında ortaya çıkan ancak tarihi, toplumsal ve fikri temelleri çok daha öncesine dayanan Hamas örgütü Filistin direnişine yön verme hususunda Fetih'in karşısına rakip olarak çıkmıştır. Zaman içerisinde iki örgüt arasındaki ilişki rekabet karakteristiğinin ötesine geçerek çatışma seviyesine ulaşmıştır. Hal böyleyken, Filistin direnişine yön verme iddiasında olan iki ana aktörün birbirleriyle çatışması Filistin davasını zayıflatmış ve aralarındaki düşmanlık bu iki örgütü dış aktörlerin etkilerine açık hale getirmiştir.

1.2. Hamas Örgütü: Tarihi, İdeolojisi ve Fetih'le Mücadele

İsmi İslami Direniş Hareketi anlamına gelen Arapça Harekat al-Muqawamma al-Islamiyya'nın kısaltmasından gelen Hamas kurulduğu tarih olan 1987'den itibaren Filistin direnişinin bir sorumluluk olduğu ve işgal altındaki toprakların terk edilemeyeceği ülküsünden hareketle İsrail devletine karşı en ön saflarda mücadele eden bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Resmi olarak I. İntifada sırasında kurulmuş olan Hamas esasen birden bire ortaya çıkan bir örgüt değildir. Bu

yönüyle örgüt, işgal altında yaşayan Filistin halkının tarihsel deneyimiyle olgunlaşan ve köken itibariyle Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslimin - İhvan) geleneğiyle özdeşleşmiş bir direniş düşüncesini ve hareketini ifade etmektedir. Zaten bu durum 18 Ağustos 1988 tarihinde yayınlanan Hamas Misak'ında açıkça belirtilmektedir:

İslami Direniş Hareketi, İhvan-ı Müslimin Hareketi'nin Filistin kanadını teşkil etmektedir. İhvan bulunduğumuz çağda İslami hareketlerin en büyüğü olarak evrensel bir harekettir. İhvan derin fikri yapısı, getirdiği titiz kavrayış biçimleri ve fikir, inanç, siyaset, iktisat, eğitim, toplum, hukuk ve düzen, tebliğ ve eğitim, kültür ve sanat, gizli ve açık hayatın tüm yönleriyle ilgili İslami kavramlara dayanan ince ve etraflı izahlarıyla farklılık arz etmektedir (1988 Hamas Misakı 2. madde).

İhvan hareketinin bir temsilcisi olan Hamas, İhvan geleneği paralelinde prensiplerini İslam dinine göre belirlediği ve bunun yanında hayata ve insanlığa dair düşüncelerinin, yorumlarının ve görüşlerinin İslam'a dayandığı vurgulamaktadır. Bu minvalde Hamas, pratikte İslam hükümlerini referans almakta ve atacağı adımları belirleme noktasında İslam'a başvurmaktadır (1988 Hamas Misakı 1. madde). Bu yönüyle Hamas, ideolojik olarak kendisini daha baştan Fetih'in fikri temellerinde bulunan seküler anlayışın karşısında konumlandırmıştır.

Öte yandan Hamas'ın tarihine bakıldığında, köklerinin İhvan'a dayanması itibariyle örgütün Filistin direnişindeki geçmişi Mısır'da İhvan Hareketi'nin ortaya çıkışı ve bu Hareket'in Filistin meselesine yönelik ilgi-

siyle başlamaktadır. Bu minvalde, Hamas'ın kökleri İhvan Hareketi'nin 1928 yılında Mısır'da Hasan el-Benna adlı bir öğretmen tarafından kurulmasına değin uzanmaktadır. İhvan, temel itibariyle Mısır toplumunda yükselen Avrupa etkisine karşı İslam'ın tüm İslam topraklarında yeniden canlandırılması amacıyla toplumun eğitilmesi ve reforme edilmesi şiarıyla kurulmuş ve faaliyet göstermiştir (Boulby, 2018). Bu şiar doğrultusunda İhvan, Mısır'da kuruluşunun ardından kısa bir süre içerisinde Arap dünyasının çeşitli köşeleriyle iletişime geçmiş ve bu köşelerden birisi de Filistin olmuştur. Böylece ilk temas 1935 yılında Hasan el-Benna'nın kardeşi Abdurrahman el-Benna'yı Filistin'e göndermesiyle sağlanmıştır (Roy, 2011: 20).

İlk temasın sağlanmasıyla birlikte Filistin meselesiyle yakından ilgilenen İhvan Hareketi, Siyonizmin Filistin toprakları üzerindeki emellerine İslam toplumunun dikkatini çekmeye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. İhvanın Filistin'deki faaliyetleri kimi kaynaklara göre 1945 kimi kaynaklara göre ise de 1946 yılında Kudüs'te ilk İhvan şubesinin açılmasıyla perçinlenmiştir (bkz. Abu-Amr, 1993: 6; Hroub, 2006: 7; Tamimi, 2007: 5; Roy, 2011: 20). Ardından İhvan'ın Filistin'deki varlığı hızla artmış ve hareketin 1947 yılında şube sayısı 25'e üye sayısı 20,000'e ulaşmıştır (Abu-Amr, 1993: 6).

İhvan'ın Filistin'deki faaliyetlerine bakıldığında hareketin daha çok sosyal ve dini alanlarda hareket ettiği görülmektedir. Hareketin bundaki amacı dini okullar, yardım kuruluşları ve sosyal kulüpler aracılığıyla iyi terbiye gören İslami bir nesil yetiştirerek Filistin'i özgürleştirmektedir. Çünkü Filistin İhvanı nesillerin ancak İslam'a yönelik kapsamlı bir sosyo-kültürel yeniden uyanışla

birlikte bağımsızlık yoluna doğru yönlendirilebileceğini düşünmektedir. Bu bakımdan İhvan İslami dönüşümün Filistin kurtuluşu için bir ön şart olduğuna inanmıştır. İhvan retoriğinde bu ‘nesillerin hazırlanması’ olarak adlandırılmaktadır (Hroub, 2000: 28).

İhvan’ın nesillerin hazırlanması faaliyetleri İsrail’in 1967 Altı Gün Savaşları’nı kazanıp Gazze ve Batı Şeria’yı ele geçirmesinin ardından hız kazanmıştır. Bu noktada İhvan bir seçim yaparak Filistin’de İsrail’e karşı silahlı direnişe katılan diğer grupların aksine toplumun İslami bilincini yükseltecek aktivitelere odaklanmıştır. Bu aktiviteler dâhilinde İhvan’ın kontrolü altındaki camiler yalnızca ibadethane olarak kullanılmaktan ziyade sosyal hizmet veren kurumlara dönüşmüştür (Robinson, 1997: 137). Ayrıca, lise ve üniversitelerde İslami öğrenci toplulukları, şehir ve kasabalarda gençlik kulüpleri, hayır kuruluşları, kreşler, sağlık ocakları vasıtasıyla sosyal alanın birçok köşesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Aktiviteler 1973 yılında Filistin halkının ihtiyaçlarını karşılama noktasında önemli bir büyüklüğe ulaştığında Filistin İhvanı’nın faaliyetleri İslam Merkezi (El Mucemma El İslami) adlı kurum altında toplanmıştır (Roy, 2011: 24).

İhvan’ın 1967 savaşının ardından yürüttüğü sosyal ve dini faaliyetlerin temel hedefinin İsrail olmaktan çok o dönemde Fetih örgütünün toplum nezdindeki meşruiyeti olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. Zira bir önceki bölümde değinildiği üzere savaşta Arap devletleri İsrail karşısında büyük bir yenilgiye uğramış ve savaşın ardından İsrail’e karşı gerilla savaşı yürüten Fetih, Filistin direnişinde öne çıkan hatta başat aktör konumuna gelmiştir. Böylece birçok kişi Fetih’i ve sahip olduğu ideolojiyi Filistin’in

kurtuluşunun tek çaresi olarak görmeye başlamıştır. Bu İhvan’ın amaçları açısından kabul edilemez bir durum olmuş ve İhvan buna karşılık Filistinlilerin gönüllerini ve güvenlerini kazanmak amacıyla sosyal ve dini bir faaliyet stratejisi benimsemiştir. Zira İhvan ideolojisi doğrultusunda İslami nesiller yetiştirerek İsrail işgaline karşı muzaffer olmak ve bunun neticesinde bir İslami düzene dayanan bir devlet kurmayı amaçlayan bir örgütken, o dönemde Fetih seküler-milliyetçi sol çizgiyi temsil eden bir örgüt olarak Filistin’de İhvan ideolojisinin tam karşısında yer almaktaydı.

Bu doğrultuda İhvan, önce Fetih’le bunun ardından İsrail devletiyle mücadele edecek şekilde üç aşamalı bir stratejiyi uygulamaya çalışmıştır. İlk aşama sosyal yardımlarla halkın örgüte desteğini kazanmak üzerine kurgulanmıştır. Bunun ardından ikinci aşamada Fetih ve Fetih’in kontrolü altında olan Filistin Otoritesi ile politik ve ideolojik rekabet içine girmek planlanmıştır. Son aşamada ise İsraili askeri ve sivil birimlerine karşı gerilla ve terörist saldırılarda bulunarak Filistin direnişine yön verecek bir aktör konumuna gelmek amaçlanmıştır (Lewitt, 2006: 8). İhvan bu strateji paralelinde sosyal hizmet merkezleri haline gelen camilerin sayısını 1967-1975 yılları arasında Gazze’de 200’den 600’e ve Batı Şeria’da 400’den 750’ye çıkarmıştır (Abu-Amr, 1994: 15). Sosyal alanda ise İslam Merkezi, İhvan ideolojisinin Filistin toplumuna sirayet etmesinde kilit bir rol oynamıştır. İslam Merkezi vasıtasıyla İhvan kurduğu kütüphaneler ve yardım ağları, spor ve sosyal kulüpleri, hemşirelik okulları ve toplanan zekâtları dağıtan çeşitli organizasyonlarla birçok Filistinliye ulaşabilmiştir. İhvan aynı zamanda mülteci kamplarında zor şartlarda yaşayan binlerce Filistinlinin temel

ihtiyaçlarını karşılayarak toplum nezdinde kendisine duyulan sempati ve güveni artırmıştır (Abu-Amr, 1993: 8).

İhvan dini ve sosyal faaliyetleri marifetiyle kendisine sempati duyan bir toplumsal taban konsolide etmeyi başarmış ancak I. İntifada'nın başlamasıyla bir dönüm noktasına gelmiştir. Bu noktada İhvan liderleri ya sessiz kalıp Filistinlilerin kalplerinde kazandıkları itibarı kaybetme riskini alacaklar ya da hali hazırda zaten gösterilere katılmış genç üyeleri gibi İntifada direnişine katılıp Cihat hareketini başlatacaklardı (Hroub, 2006: 13). Bu noktadaki karar İhvan'ın Filistin direnişindeki pozisyonu açısından çok büyük önem arz etmiş, zira İhvan aktif direnişe katılmazsa İntifada sırasında direniş alanı tamamen Fetih kontrolündeki FKÖ'nün eline geçebilir ve İhvan'ın o güne kadar olan toplumsal kazanımları riske girebilirdi. Sonuç olarak bu riski göze alamayan İhvan liderleri 9 Aralık 1987 tarihinde Şeyh Ahmet Yasin'in evinde toplanmış ve İsrail'e karşı aktif direnişin başlamasına karar vererek Hamas örgütünün kurulmasına karar vermiştir. Kuruluş kararının ardından İhvan üyeleri 14 Aralık 1987 tarihinde Hamas adı altında bildiriler dağıtarak İsrail işgaline karşı düzenlenen gösterilere ve İntifada'ya katıldıklarını duyurmuşlardır.

Daha sonra 18 Ağustos 1988 tarihinde 36 maddelik Misak'ını açıklayan Hamas, İsrail ile mücadeleyi ve onu yok etmeyi amaçladığını ilan etmiştir. Bunun yanında Filistin topraklarını İslam vakfı olarak tanımlayan Misak, Filistin'in herhangi bir parçasının İsrail'e verilmesine karşı çıkacağını duyurmuştur (1998 Hamas Misakı 11. madde). Bu yönüyle Hamas, İsrail'e karşı mücadele edeceğinin altını çizdiği gibi aynı zamanda kendi-

siyle Fetih arasında Filistin topraklarının geleceği ve İsrail devletiyle ilişkiler minvalindeki farkı da ortaya koymuştur. Zira Fetih'in lideri Yaser Arafat 1988 yılında yayımladığı Bağımsızlık Deklarasyonu'nda Filistin'de iki devletli çözümü işaret eden Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararları temelinde uluslararası bir barış konferansını ve dolayısıyla İsrail'in devlet olarak var olma hakkını kabul etmiştir (bkz. 1988 Filistin Bağımsızlık Deklarasyonu; ayrıca bkz. Tessler, 1994: 721; Cleveland, 2008: 524). Böylece Fetih, İsrail'i işgal ettiği topraklardan çıkartmaktan vazgeçmiş ve 1967 öncesi sınırlar içerisinde var olmayı kabul etmiştir.

Arafat'ın bu adımı atmasında kendi adına "Filistin'in uluslararası lideri" konumunu güçlendirerek ve Fetih'in uluslararası alanda tanınmasını sağlayarak İntifada sırasında karşısına çıkan ve Filistin'de giderek büyük bir etki kazanmaya başlayan Hamas'a karşı durumunu güçlendirme amacı etkilidir. Bu noktada İsrail devletinin yok olmasını ve İslami bir Filistin devleti kurulmasını amaçlayan Hamas, Fetih'in bu adımına şiddetli şekilde karşı çıkmıştır. Filistin toplumu da Fetih'in İsrail'i tanımamasını örgütün ve temsil ettiği seküler-milliyetçi ideolojinin zayıflığının göstergesi olarak algılamıştır (Tesler, 1994: 692-693). Zaten bu nedenledir ki bir önceki bölümde bahsedildiği üzere Fetih zayıflığını telafi etmek amacıyla aynı zamanda İslami söylem ve sembollere sarılmıştır.

Filistin direnişinde Fetih'in iki devletli çözüme yönelmesiyle ortaya çıkan boşluğu Hamas 1989 yılına gelindiğinde İsrail'e karşı şiddeti tırmandırarak ve gösterilerde öne çıkararak doldurmaya başlamıştır. Bunun karşılığında İsrail tarafından yasadışı ilan edilen Hamas, daha sonra Amerika Birleşik

Devletleri (ABD), Avrupa Birliđi, Kanada, Avustralya tarafından terör örgütleri listesine alınmıştır. Bu durum örgütün Filistinliler nezdindeki sempatisini ve etkisini artıran bir faktör olmuştur (Schanzer, 2008: 33-34). Zira Hamas Filistin'in haklarını her ne pahasına olursa olsun savunan aktör olarak görülmeye başlanmıştır.

Hamas'ın Filistin toplumu nezdinde artan popülaritesi ve gücünü gören Arafat 1990 yılında Hamas'a FKÖ'ye katılma teklifi götürmüştür. Fakat Hamas'ın kurulacak Filistin Ulusal Konseyi'nde %40-50 arasında sandalye istemesi ve İsrail'i tanımaya yanaşmaması nedeniyle katılım gerçekleşmemiştir (Abu-Amr, 1993: 15-16). Bunun yanında Hamas, Fetih ve İsrail arasında yürütölen Madrid ve Oslo Barış süreçlerine de karşı çıkmıştır. Örgüt ayrıca 20 Haziran 1996 yılında Filistin Otoritesi başkanlık ve yasama konseyi için yapılan seçimleri, Oslo Sürecinin bir ürünü olması nedeniyle boykot etmiş ve seçimlere katılmamıştır. Hamas'ın bu tutumunun nedeni örgütün Misaki'na bakıldığında kolayca anlaşılabilir. Nitekim 1988 Hamas Misaki'nin 13. maddesi şöyledir:

Filistin meselesinin çözümüne yönelik girişimler, sözde barışçıl çözüm yolları ve uluslararası konferanslar İslami Direniş Hareketi'nin inançlarına ters düşmektedir. Çünkü Filistin'in herhangi bir parçasından taviz vermek dinin bir parçasından taviz vermek anlamına gelmektedir...

Zaman zaman Filistin meselesine çözüm bulmak için bir uluslararası konferans düzenlenmesine dair talepler dillendirilmektedir. Kimileri bunu kabul ediyor, kimileri de herhangi bir sebebe binaen uluslararası konferansa

katılmak için ön şartlar öne sürerek karşı çıkıyor. Ancak konferansa katılacak tarafların Müslümanların sorunlarına yönelik geçmişteki ve hali hazırdaki tavırlarını bilen İslami Direniş Hareketi, bu konferansların ezilenlerin haklarını yerine getirme veya ezilenlere yönelik adalet taleplerini karşılayabileceğine inanmamaktadır. Bu konferanslar İslam toprağında ehli küfrün hakemliğine başvurmaktan başka bir şey değildir. Küfür ehlinin inananlara adil davrandığı ne zaman görölmüştür?

Kendi dinlerine uymadıkça, Yahudi ve Hıristiyanlar senden hoşnut olmazlar. De ki: 'Doğru yol ancak Allah'ın yoludur.' Sana gelen ilimden sonra onların heveslerine uyarsan, and olsun ki, Allah'tan sana ne bir dost ve nede bir yardımcı olur." (Bakara, 120)

Filistin meselesinin çözümü için Cihattan başka yol yoktur. Girişimleri, fikir öneriler ve uluslararası konferanslar vakit kaybından ve boşa çaba sarf etmekten başka bir şey değildir. Filistin halkı geleceği, hakları ve kadere lüzumsuz oyunlarla basite alınamayacak kadar soyludur...

2000 yılına gelindiğindeyse II. İntifada'nın başlaması Hamas'ın Filistin direnişindeki pozisyonu ve Hamas-Fetih arasındaki mücadele yeni bir safhaya girmiştir. II. İntifada'ya kadar birbirleriyle çatışmadıklarını ve Filistin davasının önemini vurgulayan Hamas ve Fetih, 2001'den itibaren birbirlerine açıkça tavır almaya başlamışlardır. Esasında iki örgüt 1991'de karşı karşıya gelmeye başlamış ve 1993 barış görüşmelerinden itibaren bazı Fetih kademelerine düzenlenen suikast-

larda Hamas şüphesi hâsıl olmuştur. İlave-ten, özellikle 1994 yılında Hamas'ın İsrail'e karşı ilk arabalı intihar bombalama eyleminin ardından ABD ve İsrail, Arafat'a Hamas'ı durdurması için baskı yapmış ve bunu takiben Fetih'e bağlı güçler bazı Hamas üyeleri üyelerini tutuklamıştır. Ancak bu gibi hadise-lerin ötesinde Hamas ve Fetih 2001 yılında birbirlerine direkt olarak saldırılar düzenle-meye başlamıştır. Bu dönemde Fetih, aynı zamanda Hamas'ın domine ettiği dini ve sos-yal alanda da mücadele etmeye çalışmış an-cak Hamas'ın bu alandaki on yıllardır yatırım yapmış olduğu gücüyle boy ölçüşmemiştir

Böyle bir atmosferde İsrail devletini tanıyan Oslo anlaşmasının bir ürünü olduğu gerekçesiyle 1996 seçimlerini boykot eden Hamas, Filistin halkı nezdinde artan popüla-ritesi paralelinde 2005 yerel ve 2006 genel seçimlerine katılma kararı almıştır. 2005 yerel seçimlerinde büyük bir başarı göstererek Fe-tih'in kalesi olarak kabul edilen Ramallah ve Nablus kasabaları dâhil olmak üzere Batı Şeria'daki başarısı, Hamas'ın 2006 genel se-çimlerinde de başarılı olabileceğini göster-miştir. Nitekim 25 Ocak 2006 tarihinde Filis-tin genel seçimlerinde büyük bir başarı kaza-nan Hamas, 132 sandalyeli parlamentoda 74 sandalye kazanmıştır. Buna karşılıklı Fetih 45, diğer gruplar da 13 sandalye kazanabilmiştir.

Ancak Hamas seçimleri kazanmasına rağmen Filistin Otoritesi'ne hükümet etmesi gerek dış aktörler gerekse de Fetih tarafından engellenmiştir. Bu minvalde uluslararası ak-törler tarafından Hamas'a iktidarının tanın-ması için İsrail tanınması ve şiddetten uzak durma şartı koşulmuştur. Buna karşılıklı Ha-mas Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Doğu Kudüs merkezli bir Filistin devletinin kurulması durumunda İsrail'i tanıyacağını açıklamış ve

şiddetten vazgeçme şartına karşılıklı olarak işgal altındaki bir halkın yürüttüğü direnişin meşru bir hak olduğunu belirtmiştir (Usher, 2006: 30-31). Bunun neticesinde Hamas kont-rolündeki yeni Filistin yönetimine İsrail ve ABD öncülüğünde uluslararası ekonomik boykot uygulanmıştır. Dış dünyadan destek alamayan ve ekonomik anlamda ablukayla karşılaşan Hamas hükümeti Filistin içinde önemli sorunlara karşılaşmış ve demokratik yollara kazandığı Filistin halkını temsil etme görevini yerine getirme imkânı bulamamıştır.

Hamas'ın Filistin'i yönetmesinin önündeki bir diğer engel Fetih'in Hamas yö-netimine karşı takındığı tutum olmuştur. Zira Hamas'ın karşılaştığı uluslararası tecrit poli-tikasını Mahmut Abbas liderliğindeki Fetih bir fırsat olarak görmüş ve yönetimi bırak-mak istememiştir. Bu doğrultuda Fetih devlet içindeki araçlar da dâhil tüm imkânlarıyla Hamas'ı rahatsız etmiştir. Örneğin Hamas seçimleri kazanır kazanmaz Mahmut Abbas, hükümetin kontrolünde olması gereken Filis-tin güvenlik güçlerini ve bunun yanında Fi-nans ve Enformasyon bakanlıklarını doğru-dan Filistin Devlet Başkanı olarak kendisine bağlayan kararnameler çıkarmıştır. Bunu takiben Abbas, Filistin yönetiminde personel atama ve maaşlardan sorumlu birimlerin başına Fetih'e bağlı kişileri atanmıştır (Doy-ran, 2008: 122-123). Bu durum Hamas'ın Filis-tin'i yönetmesini neredeyse imkânsız hale getirmiştir.

Öte yandan, uluslararası finansal kaynakları kesilen Hamas kontrolündeki Fi-listin yönetimi sayıları yaklaşık 135,000'i bu-lan kamu görevlilerinin maaşlarını ödeyebil-mek için her ay 116 milyon dolar bulmak zorunda kalmıştır. Ekonomik ambargolar ve yaptırımlar nedeniyle dışa bağımlı olan Filis-

tin ekonomisi bozulduğundan maaşlar ödemeyince maaşlarını alamayan kamu görevlileri aktif direnişe geçmiştir. Bu aktif direnişin en önemli unsurları da Fetih'e bağlı güvenlik güçleri olmuştur. Hamas'ın da karşılık vererek direnişi kontrol altına alma çabaları çatışmaları büyütmüş ve Filistin'de bir iç savaş ortamı doğmuştur.

Oluşan iç savaş ortamının düzeltilmesi için 2007 yılının başında Suudi Arabistan'ın başını çektiği bir grup Arap ülkesi inisiyatif olarak Hamas ve Fetih arasında arabuluculuğa soyunmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda Mekke Anlaşması yapılmış ve Mart 2007'de Filistin'de "Milli Birlik Hükümeti" kurulmuştur. Bu hükümetin kurulmasında Hamas'ın üzerindeki uluslararası baskıyı azaltmak istemesi etkili olmuş fakat Hamas ve Fetih'i birleştiren bu birlik hükümeti Filistin'de gerçek birlik sağlayamamıştır (bkz. Long, 2010: 131-143). Birlik Hükümeti'nin dağılmasının ardından başlayan çatışma sürecinde, Hamas Haziran 2007'de Gazze'de sınırlı bir askeri darbe yaparak Fetih'e bağlı silahlı grupları yok etmiştir.

Hamas'ın Gazze'yi Fetih'ten temizlemesinin ardından Mahmud Abbas Hamas'ın silahlı kanadını ve ona bağlı silahlı güçleri yasadışı ilan etmiştir. Abbas aynı zamanda Hamas hükümetini feshettiğini açıklamış ve ABD ile iyi ilişkiler içinde olan Salam Fayyad'a hükümet kurma yetkisi vermiştir. Bununla kalınmayıp Batı Şeria'daki Hamas binaları ve meclis Fetih tarafından basılmıştır. Hamas hükümeti başbakanı İsmail Haniye ise yeni hükümet girişimini tanımadıklarını açıklamış ve Birlik Hükümeti'nin görevde olduğunu açıklamıştır. Böylece Gazze'de Hamas ve Batı Şeria'da Fetih iki ayrı iktidar olarak ortaya çıkmış ve zaten coğrafi olarak

bölünmüş durumda olan Filistin siyasi olarak da bölünmüştür (Roy, 2011: 46). Bu durum günümüzde halen devam etmekte ve Filistin direnişine sekte vurmaktadır. Hal böyleyken direnişin karşısında yer alan aktörler daha rahat hareket etmekte ve planlarını gerçekleştirebilmektedir. Bu nedenle İsrail ve ABD gibi aktörler Hamas-Fetih arasındaki çatışmayı körükleyerek ve bu iki direniş örgütünün Filistin'in kurtuluşu minvalinde birleşmesini engellemek üzerine politikalar izlemektedir.

2.DIŞ AKTÖRLERİN FİLİSTİN DİRENİŞİNİ BÖL-ETKİSİZLEŞTİR POLİTİKALARI

Hamas-Fetih çatışmasının altında her ne kadar fikri manada bu iki örgütün Filistin sorununun çözümü, Filistin toplumunun yapısı ve kurulacak Filistin devletinin nitelikleri gibi konularda sahip oldukları farklı vizyon ve stratejileri yatsa da, dış aktörlerin Filistin direnişini böl-etkisizleştir politikaları da çatışmayı derinleştiren önemli faktörlerden birisi olmuştur. Zira Hamas-Fetih çatışması Filistin direnişinin gücünü zayıflatan etkenlerin başında gelmektedir.

Dış aktörlerin Filistin direnişi içerisinde ikilik yaratma çabalarına bakıldığında bu çabanın daha henüz Hamas'ın kurulmasından önce İhvan hareketinin Filistin'deki faaliyetlerine kadar uzandığı görülmektedir. Bahsedildiği üzere 1973 yılında kurulan İslam Merkezi, İhvan ideolojisinin Filistin toplumuna sirayet etmesinde kilit bir rol oynamıştır. İhvan bu Merkez vasıtasıyla yardımlarını Filistin toplumuna yaymayı başarmış ve Filistinlilerin sempatisini kazanmıştır. Ancak İhvan bünyesinde faaliyet gösteren İslam Merkezi'nin topluma ulaşma kabiliyetini artıran belki de en önemli faktör bu Merkez'e 1978 yılında İsrail tarafından verilen hayır

kurumu lisansı olmuştur. Böylece meşru bir hüviyet kazanan Merkez, kısa süre içerisinde Filistin'de toplanan ve Filistin'e dışarıdan gönderilen İslami yardım fonlarının önemli bir kısmını yönetmeye başlamıştır. İhvan böylece işgal altındaki topraklarda etkisini daha ileri boyutlara taşıma fırsatına kavuşmuştur.

İsrail'in İhvan'a bağlı İslam Merkezi'ni hayır kurumu olarak tanıması esas itibariyle o dönemde Filistin direnişine yön veren seküler sol çizgideki Fetih ya da onun kontrolündeki FKÖ'nün karşısında İslamcı bir yapının güçlenmesini sağlamak amacıyla hizmet etmiştir. Nitekim 1967 Savaşı'nın ardından silahlı Filistin direnişi kendisini seküler-milliyetçi sol çizgide tanımlayan Fetih tarafından yönetilmeye başlamış ve bu durum Fetih'i Filistin toplumu nezdinde prestijli bir konuma yerleştirmiştir. İsrail buna karşı İslami ideolojiye sahip İhvan'ın önünü açarak Filistin toplumuna yön veren Fetih kontrolündeki seküler-milliyetçi sol ideolojiye rakip yaratmak istemiştir. Bu noktada İsrail bir bakıma o dönem en büyük düşmanı olarak gördüğü seküler milliyetçi Fetih'in karşısına İslamcı İhvan'ı çıkararak Filistin'de böl ve etkisizleştir politikası gütmüştür (Robinson, 2004: 119). Zaten İsrail'in Gazze'deki askeri yöneticilerinde General Yitzhak Segev bu politikayı "Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nü destekleyen solcu grupların karşısında durması amacıyla camiler ve dini okullara finans sağlayarak İslami grupları destekledik" diyerek teyit etmiştir (Abu-Amr, 1994: 35; Usher, 1999: 19).

İhvan'ın dini ve sosyal alanda faaliyetlerinin önünü açan İsrail, İslami hareketin kurumsallaşarak Hamas'a evrilmesinin ardından da Hamas-Fetih rekabetinin kızışma-

sına yönelik politikalarına devam etmiştir. Örneğin, I. İntifada sırasında Hamas'ın FKÖ'ye karşı saldırılarını görmezden gelen İsrail'in özellikle Yitzhak Rabin'in savunma bakanlığı döneminde İslamcı militanlara finansal destek sağladığı bildirilmiştir (Peretz, 1990: 104). Öte yandan 1990'ların ortalarına gelindiğinde aynı İsrail ve bu kez yanında ABD'yle birlikte, Oslo anlaşmasının ardından Fetih'e İsrail'e yönelik Hamas saldırılarına karşı önlem alması konusunda baskı yapmaya başlamıştır. Bu minvalde Ocak 1995'te İsrail başbakanı Yitzhak Rabin, Fetih'in Hamas'a karşı harekete geçmediği takdirde Oslo anlaşması gereği Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yapılması öngörülen Filistin seçimlerinin yapılmasına izin verilmeyeceğini yani kurulması planlanan Filistin Otoritesi'ne Filistin topraklarını yönetebilmesi için verilmesi planlanan yetkilerin transferinin gerçekleşmeyeceğini açıklamıştır (Klein, 1996: 125). Oslo anlaşması marifetiyle amaçladığı Filistin'in uluslararası manada temsilcisi pozisyonunu kaybetmemek amacı ve bu bağlamda İsrail ve ABD'den gelen yoğun baskılar nedeniyle Fetih gerek Batı Şeria'da gerekse de Gazze Şeridi'nde Hamas'a karşı sert önlemler almıştır. Bu kapsamda birçok Hamas militanı tutuklanmış, Hamas'a yakın yayınlar yapan haftalık Vatan gazetesi kapatılmış, cami duvarlarına siyasi afiş ve pankartların asılması yasaklanmıştır. Bunun karşılığında, Hamas liderleri Fetih'i İsrail'e teslim olmakla ve hatta İsrail'le işbirliği yapmakla suçlamıştır (Klein, 1996: 125-126; Roy, 2011: 38). Böylece Filistin direnişini yönlendiren iki başat aktör enerjilerini aralarındaki husumete harcamaya başlamıştır. Sonuç olarak, Fetih'e karşı Hamas'ı, Hamas'a karşı da Fetih'i kullanan İsrail, Filistin direnişini bölerek daha rahat hareket imkânına kavuşmuştur.

Dış aktörlerin Hamas-Fetih arasındaki çatışmanın sürmesine yönelik politikaları 2006 yılında Hamas'ın seçim zaferinin ardından daha belirgin duruma gelmiştir. Zira ABD ve İsrail, seçim sonrası olası bir Hamas ve Fetih anlaşmasını engelleyerek Filistin'de bir iç savaş ortamının ortaya çıkmasının önünü açmıştır. Nitekim 2007 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ortadoğu Barış Süreci Özel Temsilcisi Alvaro de Soto'nun basına sızan görev sonu raporunda ABD'nin Hamas-Fetih çatışmasına yönelik politikaları açıkça dillendirilmiştir. Rapora göre, Hamas seçimlerden kısa bir süre sonra geniş katımlı bir hükümet kurma isteğini ifade etse de ABD Hamas'ı hükümet kurma misyonunda yalnız bırakmak amacıyla Filistin'deki diğer grupları uyararak Hamas hükümetine katılmalarını engellemiştir. Rapor ayrıca, eğer ABD öncülüğündeki Ortadoğu Dörtlüsü prensipte Ulusal Birlik Hükümeti'ne karşı tavır takınarak tarafların önüne yerine getirilmesi imkânsız talepler koymasaydı Şubat ya da Mart 2006 tarihinde Filistin'de bir Ulusal Birlik Hükümeti kurulabileceğinin altını çizmiştir. Buradan hareketle rapor, ABD'nin Hamas ve Fetih arasında bir çatışma çıkmasına yönelik politikalar izlediğini ve ABD temsilcisinin bir toplantıda Filistinliler arasındaki çatışmayı kastederek "bu şiddetten hoşnutum çünkü Filistinliler Hamas'a karşı direniyorlar" dediğini bildirmiştir (de Soto, 2007: 21; ayrıca bkz. McCarthy, 13.06.2007).

Öte yandan, Filistin seçimleri sonrası Hamas-Fetih çatışmasının son bulmasına yönelik bir önceki bölümde bahsedildiği üzere bir grup Arap ülkesi inisiyatif almış ve bunun sonucunda Hamas ve Fetih arasında Mekke Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma gereği bir Ulusal Birlik Hükümeti kurulabil-

miş ancak bu hükümet uzun süreli olamamıştır. Bu hükümetin başarısız olmasında Hamas ve Fetih'in birlik konusundaki isteksizliği olduğu kadar, dış faktörler de etkili olmuştur. Nitekim uluslararası basına yansıyan raporlara göre Fetih lideri Mahmud Abbas İsrail başbakanı Ehud Olmert, ABD dışişleri bakanı Condleeza Rice ve ABD ulusal güvenlik danışmanı Elliot Abrams tarafından her toplantıda Mekke Anlaşması'nın bozulması hususunda baskı altında kalmıştır (Entous, 17.06.2007).

Sonuç olarak, kendilerini Filistin direnişinin karşısında konumlandıran aktörler Hamas-Fetih çatışmasını fırsat olarak görerek bu çatışmaya derinleştirecek politikalar izlemektedirler. Zira birkaç kez vurgulandığı gibi Hamas-Fetih çatışması Filistin direnişinin aşiltendonu olarak Filistin davasının en zayıf noktası durumundadır. Bu zayıf nokta derinleştikçe direnişin karşısındaki aktörlerin Filistin meselesinde hareket kabiliyeti artmakta ve bu aktörlerin politikaları etkili olmaktadır.

SONUÇ

Hamas-Fetih çatışmasının temelinde iki örgütün ideolojik ve siyasi alanda birbirlerine rakip olmaları yatmaktadır. Bu noktada tarafların Filistin siyaseti içerisinde şartlar gereği pragmatik davranarak birbirlerine yakınlaştıkları dönemler olsa da çözmeleri gereken ideolojik farklılıklar halen masada durmaktadır. Nitekim kısa ve orta vadede bu farklıların giderilmesi mümkün görünmemektedir. Zira iki örgüt arasındaki ideolojik farklılıklar çok temelden ayrılmakta ve uzlaşmaları kolay değildir. Bu minvalde Filistin'de seküler kanadı Fetih temsil ederken, İslami kanadı Hamas konsolide etmiş durumdadır.

Uzlaşması kolay olmayan ideolojik farklılıkların çözümü halinde dahi Hamas-Fetih çatışmasının son bulması bir başka de-ğişkene daha bağlı görünmektedir. Zira Ha-mas-Fetih ilişkilerinde dış aktörlerin ayrıştırıcı politikaları iki örgüt arasındaki çatışmayı körükleyen önemli bir faktör olmuştur. Sonuç olarak dış aktörlerin Filistin direnişine yöne-lik bugüne kadar uyguladıkları böl-etkisizleştir politikası günümüze kadar sonuç vermiş görünmektedir. Bu yüzden, bu aktör-lerin bu politikayı sürdürmelerini beklemek yanlış olmayacaktır.

Hal böyleyken, Filistin direnişi her şeyden önce içeriden zayıflamaktadır. Öznenin özünden kaynaklanan bu zayıflık ister iste-mez Filistin direnişine uluslararası minvalde de güç kaybettirmektedir. Karşılarında güç-süz bir direniş olan karşı aktörler ise direni-şin zayıflığından yararlanarak Filistin üze-rindeki amaçlarına birer birer ulaşmaktadır. Nitekim Filistinliler günümüzde neredeyse topraksız kalmış durumda ve dış dünyayla bağlantıları İsrail devletinin müsaadesine bağlı yaşamaktadır. Bu durum uzun yıllardır devam eden bir sürecin ürünüdür. Bu sürecin en son ortaya çıkardığı durum ise Kudüs'ün İsrail devletinin başkenti olarak tanınmaya başlanmasıdır.

KAYNAKÇA

ABU-AMR, Ziad (1993). " Hamas: A Historical and Political Background". *Journal of Palestine Studies*, 22(4): 5-19.

ABU-AMR, Ziad (1994). *Islamic Fundamentalism in the West Bank and Gaza: Muslim Brotherhood and Islamic Jihad*. Bloomington: Indiana University Press.
Address by the Al-Fateh Delegation to

The Second International Conference in Support of the Arab Peoples (1969) Cairo.

BOULBY, Marion (n.d.). "Muslim Brotherhood". *Oxford*

Bibliographies, Erişim Tarihi:

21.07.2018, <http://www.Oxford>

[bibliographies.com/view/](http://www.bibliographies.com/view/)

[document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0137.xml](http://www.bibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0137.xml).

CHURBA, Joseph (1969). *Fedayeen and the Middle East Crisis*. Alabama: Aerospace Studies Institute, Air University.

CLEVELAND, William L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*. çev. Mehmet Harmancı, İstanbul: Agora Kitaplığı.

COBBEN, Helena (1984). *The Palestinian Liberation Organization*. Cambridge: Cambridge University Press.

COOLEY, John (1973). *Green March, Black September*. Londra: Frank Cass.

de Soto, Alvaro (2007). *End of Mission Report*.

DOYRAN, Ersin (2008). *Bir Direniş Hareketi Olarak Hamas*. Ankara: ElipsKitap.

ENTOUS, Adam (17.06.2007). "After Gaza, Some Question Who Was Overthrowing Whom". *Reuters*, Erişim Tarihi: 09.10.2018,

<https://uk.reuters.com/article/analysis-gaza/after-gaza-some-question-who-was-overthrowing-whom-idUKNOA84074520070618>.

"First Defeat" (28.02.1969). *The Daily Telegraph*.

FISHER, Eugene M. ve M. Cherif Bassiouni (1972). *Storm over Arab World: A People in Revolution*. Chicago: Follett Publishing Company.

HROUB, Khaled (2000). *Hamas: Political Thought and Practice*. Washington, D.C.: Institute for Palestine Studies.

- HROUB**, Khaled (2006). *Hamas: A Beginner's Guide*. Londrave Ann Arbor: Pluto Press.
- KLEIN**, Menachem (1996). "Competing Brothers: The Web of Hamas-PLO Relations". *Terrorism and Political Violence*, 8(2): 111-132.
- Kur'an-ı Kerim Diyanet Meali*.
- LONG**, Baudouin (2010). "The Hamas Agenda: How Has It Changed?". *Middle East Policy*, 17(4): 131-143.
- LØVLIE**, Frode (2014). "Questioning the Secular-Religious Cleavage in Palestinian Politics: Comparing Fatah and Hamas". *Politics and Religion*. 7: 100-121.
- MCCARTHY**, Rory (13.06.2007). "Secret UN Report Condemns US for Middle East Failures". *Guardian*, Erişim Tarihi: 10.10.2018, <https://www.theguardian.com/world/2007/jun/13/usa.israel>.
- PERETZ**, Don (1990). *Intifada: The Palestinian Uprising*. Boulder, CO: Westview Press.
- Political and Armed Struggle* (1974). The Palestine Liberation Movement, Fateh.
- Revolution Until Victory* (1970). The Palestine Liberation Movement, Fateh.
- ROBINSON**, Glenn E. (2004). "Hamas as Social Movement", içinde Quintan Wiktorowicz (Ed.), *Islamic Activism: A Social Movement Theory Approach*. Bloomington: Indiana University Press, 112-139.
- ROY**, Sara (2011). *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*. Princeton ve Oxford: Princeton University Press.
- SAYIGH**, Yezid (1997). *Armed Struggle and the Search for State: The Palestinian National Movement 1949-1993*. Oxford: Oxford University Press.
- SCHANZER**, Jonathan (2008). *Hamas vs. Fatah: The Struggle for Palestine*. New York: Palgrave Macmillan.
- SHARABI**, Hisham (1970). *Palestine Guerrillas: Their Credibility and Their Effectiveness*. Washington, D.C.: The Center for Strategic and International Studies, Georgetown University.
- TAMIMI**, Azzam (2007). *Hamas: A History from Within*. Northampton, MA: Olive Branch Press.
- TESSLER**, Mark (1994). *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*. Bloomington ve Indianapolis: Indiana University Press.
- USHER**, Graham (1999). *Dispatches from Palestine: The Rise and Fall of the Oslo Peace Process*. Londra: Pluto Press.
- USHER**, Graham (2006). "The Democratic Resistance: Hamas, Fatahi and the Palestinian Elections". *Journal of Palestine Studies*, 35(3): 20-36.
- ZELKOVITZ**, Ido (2008). "Fatah's Embrace of Islamism". *Middle East Quarterly*, 15(2), <https://www.meforum.org/articles/2008/fatah-s-embrace-of-islamism>.
- 1968 Fetih Anayasası.*
- 1988 Filistin Bağımsızlık Deklarasyonu.*
- 1988 Hamas Misakı.*
- 2003 Filistin Temel Yasası.*